

Treball productiu, treball reproductiu i gènere

2023

COMISIÓN DE PERSONAS
EXPERTAS SOBRE EL
IMPACTO DE
LA PRECARIEDAD LABORAL
EN LA SALUD MENTAL EN
ESPAÑA

Les dones pateixen més
precarietat laboral i més mala
salut mental.

**PRECARIEDAD LABORAL
Y SALUD MENTAL**

I GÈNERE !!!!

CONOCIMIENTOS Y POLÍTICAS

Original breve

La precariedad laboral medida de forma multidimensional: distribución social y asociación con la salud en Cataluña

Joan Benach^{a,b,c}, Mireia Julià^{a,b,*}, Gemma Tarafa^{a,b,c}, Jordi Mir^d, Emilia Molinero^e y Alejandra Vives^{a,f,g}

^a Grup de Recerca en Desigualtats en Salut-Employment Conditions Knowledge Network (GREDS-EMCONET).

Departament de Ciències Polítiques i Socials, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, España

^b Johns Hopkins University Universitat Pompeu Fabra Public Policy Center, Barcelona, España

^c Transdisciplinary Research Group on Socioecological Transitions (GinTRANS), Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, España

^d Grup de Recerca en Moviments Socials (CEMS), Departament de Humanitats, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, España

^e Área de Investigación, Subdirección General de Seguridad y Salud Laboral, Departamento de Empresa y Ocupación, Generalitat de Catalunya, Barcelona, España

^f Departamento de Salud Pública, Escuela de Medicina, Pontificia Universidad Católica de Chile, Santiago, Chile

^g Center for Sustainable Urban Development (CEDEUS), Conicyt/Fondap/15110020, Santiago, Chile

Prevalença PL:

Homes : 34,1%

Dones : 51,4%

Se observan un gradiente y una curva de asociación entre precariedad y salud similares a lo hallado en estudios anteriores¹³. Esto refuerza la hipótesis de que la precariedad laboral se asocia con mala salud mental y de que su impacto es mayor en las mujeres. Este resultado podría deberse a las desigualdades de género existentes dentro del mercado laboral (división del trabajo y distintas condiciones de empleo y trabajo) y fuera de él (mayor doble presencia en las mujeres)¹⁴.

R E S U M E N

Objetivo: Mostrar por vez primera la prevalencia de la precariedad laboral medida en forma multidimensional en Cataluña y su asociación con la salud mental y autopercebida.

Método: Estudio transversal con datos de la II Encuesta Catalana de Condiciones de Trabajo (2010) con una submuestra de personas asalariadas con contrato. Se calculó la prevalencia de precariedad laboral usando una escala multidimensional, y su asociación con la salud mediante regresiones log-binomiales multivariadas estratificadas por sexo.

Resultados: La prevalencia de la precariedad en Cataluña es alta (42,6%). Encontramos mayor precariedad en las mujeres y en los/las trabajadores/as jóvenes, inmigrantes, manuales y con menor educación. Existe un gradiente positivo en la asociación con la mala salud.

Conclusiones: La precariedad laboral se asocia con peor salud en la población trabajadora. Deberían incluirse preguntas sobre precariedad e indicadores de salud en las encuestas de condiciones de trabajo para poder realizar una posterior vigilancia y un análisis de las desigualdades en salud.

© 2015 SESPAS. Publicado por Elsevier España, S.L.U. Todos los derechos reservados.

“Ser precario implica vivir una vida insegura, ser más frágil,
envejecer y morir antes de tiempo”

“El mal empleo **penetra en los cuerpos y en las mentes** de las personas generando daños en la salud, sufrimiento psíquico y trastornos mentales”

“La sociedad debe prosperar y crecer en educación, salud, **reparto de cuidados**, conocimiento, cultura, vínculos sociales, tejido comunitario y desarrollo ético-moral, pero debe decrecer en la producción y consumo de unos bienes y mercancías que consumen mucha energía y materiales”

PRECARIETAT LABORAL: de que parlem ?

- Fenomen **multidimensional**, dinàmic y complex relacionat amb mecanismes d'exploració, dominació i discriminació.
- És **relacional**, ja que per entendre el fenomen cal tenir en compte les relacions de poder.
- És **multinivell**, perquè les seves característiques i efectes depenen de la interacció de diversos factors: econòmics, legislatius, polítics, laborals, culturals i ambientals.
- Aquesta consideració social de la precarietat es contraposa a la visió individualista/neoliberal segons la qual l'èxit es només fruit de l'esforç i el mèrit personal i que **culpabilitza els treballadors precaris** de la seva situació.

Com ho mesurem ?

Les principals dimensions que caracteritzen la precarietat laboral son:

- ✓ TEMPORALITAT
- ✓ VULNERABILITAT
- ✓ NIVELL SALARIAL
- ✓ ACCÉS A BENEFICIS SOCIALS

Original article

The Employment Precariousness Scale (EPRES): psychometric properties of a new tool for epidemiological studies among waged and salaried workers

Alejandra Vives^{1, 2, 3, 4}, Marcelo Amable^{1, 2, 3}, Montserrat Ferrer^{2, 5}, Salvador Moncada⁶, Clara Llorens^{6, 7}, Carles Muntaner^{3, 8}, Fernando G Benavides^{1, 2}, Joan Benach^{1, 2, 3}

Correspondence to Alejandra Vives, Center for Research in Occupational Health (CiSAL), Universitat Pompeu Fabra, C/ Dr Aiguader 88, Edifici PRBB 1 planta, CiSAL, Barcelona 08003, Spain; alejandra.vives@upf.edu

**Occupational &
Environmental Medicine**

QÜESTIONARI EPRES *Employment Precariousness Scale*

Inclou 6 dimensions:

1. **INESTABILITAT:** tipus i duració del contracte.
2. **SALARI BAIX:** grau de dependència de la treballadora.
3. **NIVELL DE PODER:** capacitat de negociació de les condicions laborals.
4. **VULNERABILITAT:** relacions de poder al lloc de treball com situacions d'intimidació, discriminació, amenaces d'acomiadament.
5. **DRETS DE LES TREBALLADORES:** vacances pagades, indemnització, prestació atur.
6. **PODER PER EXERCIR DRETS:** capacitat de les treballadores per exercir els seus drets.

Prevalença de la PL , quants ?

- ✓ Del total de la població ocupada a Espanya (17, 3 milions d'assalariats) un 46,9 % es pot considerar que té una feina precària.
- ✓ Si es tenen en compte els autònoms i els aturats que han treballat i els assalariats, el 50,8% del mercat laboral a Espanya està en situació de precarietat (dades 2on trimestre 2022)

A qui afecta la precarietat laboral ?

- ✓ DONES
- ✓ JOVES
- ✓ INMIGRANTS
- ✓ BAIX NIVELL d'INSTRUCCIÓ

Atenció als resultats del informe PISA per nivell socioeconòmic dels pares

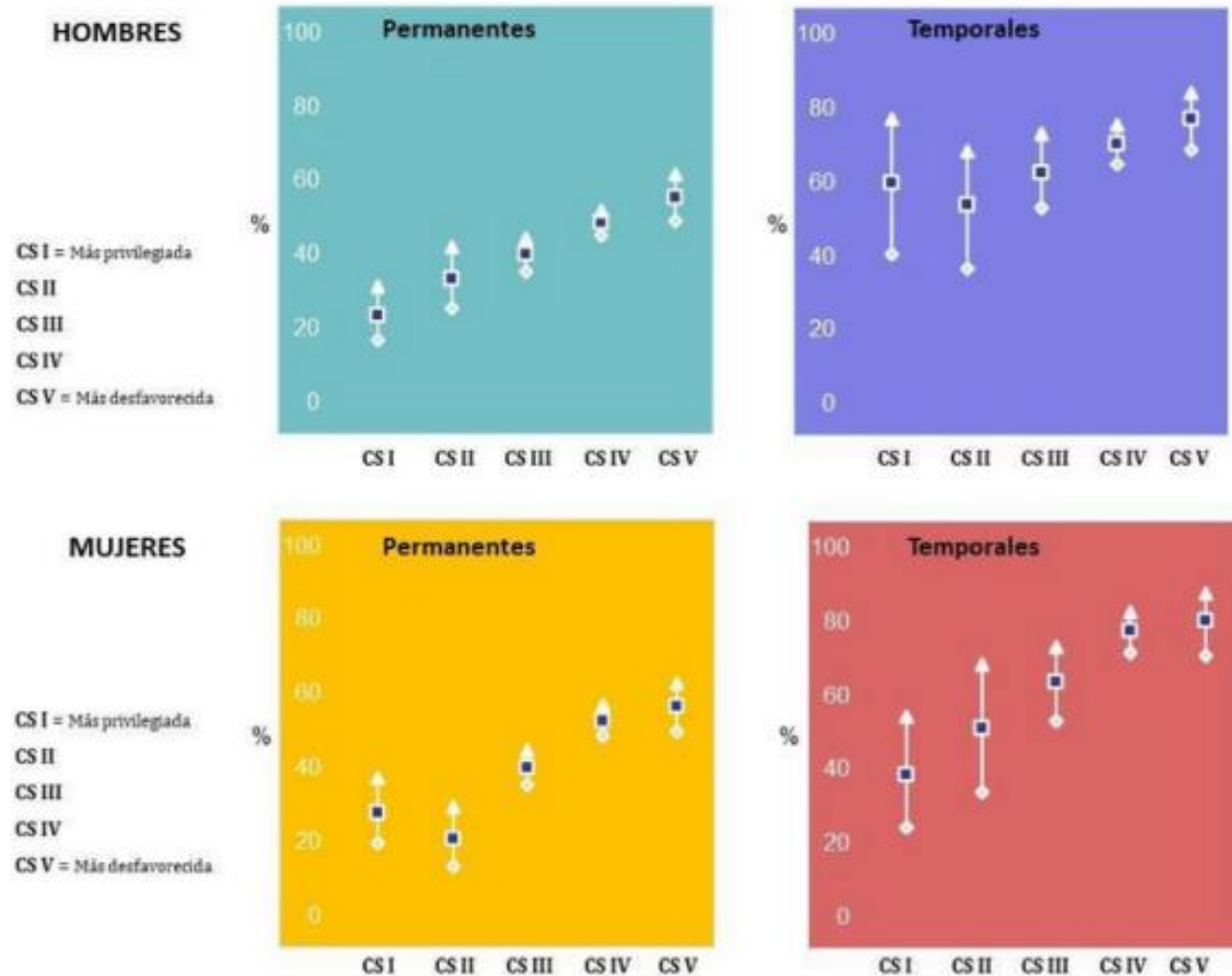

Figura 6. Prevalencia de precarietat laboral multidimensional mesurada a través de la escala EPRES segun sexo, tipo de contrato (permanente y temporal) y clase social ocupacional (CS 1 a CS V).

MERCAT LABORAL, PRECARIETAT LABORAL I GÈNERE

- La proporció de dones en situació de precarietat ha anat constantment en augment: 46,9% al 2007 al **53,3%** 2022.
- El mercat laboral espanyol es caracteritza per una **baixa taxa d'ocupació femenina**.
- Bretxa salarial de gènere, del 9,4% (o 20%): és el resultat de combinar els factors següents:
  - ✓ Més dones en treballs a temps parcials.
  - ✓ Carreres laborals més curtes.
  - ✓ Més dones en treballs amb salaris baixos.
  - ✓ Discriminacions encobertes: complements salarials, valoració lloc de treball..

Per què és important el treball reproductiu o de cures ?

- El treball domèstic o de cures ha estat sempre essencial per al manteniment de les societats i per fer possible la reproducció de la vida humana.
- Però ha estat sistemàticament infravalorat i invisibilitzat.
- Les dones, d'una manera desproporcionada i precària han estat relegades/obligades a fer de cuidadores universals.
- A Espanya persisteix un subdesenvolupament social i un repartiment desigual del treball de cures per gènere, classe social i estatus migratori.

Com ha evolucionat el treball reproductiu a Espanya ?

- Des dels 80, a mesura que més dones s'han incorporat al món laboral, les treballadores domèstiques han anat augmentant fins arribar al 4,2% de la població activa. (UE 0,9%).
- El treball de cures s'ha **externalitzat a baix cost**, hipertrofiant el sector de treballadores domèstiques: dones precàries.
- La inversió pública en cures és molt escassa: Espanya 0,75% PIB, Suècia: 3,2% PIB.
- Quan les famílies no poden externalitzar les cures: les dones es retiren total o parcialment del món laboral.

**NI REPARTIT NI SUPORTAT
PER L'ESTAT: EXTERNALITZAT
A MÉS DONES PRECÀRIES.**

Models d'organització familiar: som un país familiarista

Estem
aquí

- Hi ha diversos models d'organització familiar, segons el règim de política social i la divisió sexual del treball. Aquests models són el resultat de polítiques públiques.
- Espanya (amb Itàlia) es classifica com a règim **“home sustentador/dona dependent modificat”**. És caracteritzada per:
  - Prestacions i desgravacions fiscals que incentiven la divisió sexual del treball i dependència econòmica de les dones.
  - Dèbil estat del benestar amb serveis públics (de cures) escassos o insuficients.
  - Com a conseqüència: treball femení més precari que el masculí.

Per què és important la desigualtat de gènere en la precarietat?

- El principal factor de precarietat laboral de les dones, és la quantitat desproporcionada de temps que dediquen al treball de cures no remunerat i no reconegut.
- En el treball remunerat, la divisió sexual del treball fa que les dones es concentrin en ocupacions que reproduïxen el seu rol tradicional a la llar: serveis sanitaris, socio-sanitaris, serveis socials, neteja, residències de gent gran, llars d'infants, atenció domiciliaria....
- Aquets treballs són molt sovint precaris.

CAL AVANÇAR EN LES DESIGUALTATS DE GÈNERE PER AVANÇAR EN MILLORES EN LES CONDICIONS DE TREBALL.

nte.....

A més

Precariedad laboral i salut mental, *malamente muy malamente...*

- Estudi 2005: els treballadors amb els nivells més elevat de precarietat laboral tenien un **risc 2,5 vegades** superior de mala salut mental que els que no la patien.
- Enquesta Europea de salut 2020. Es troba un major risc de depressió en la població més precària, especialment en les **dones**. Hi ha un gradient segons la classe ocupacional. És a dir, hi ha una relació dosi-resposta.
- La majoria dels estudis mostren que l'impacte en salut de la precarietat laboral és **superior en dones**.

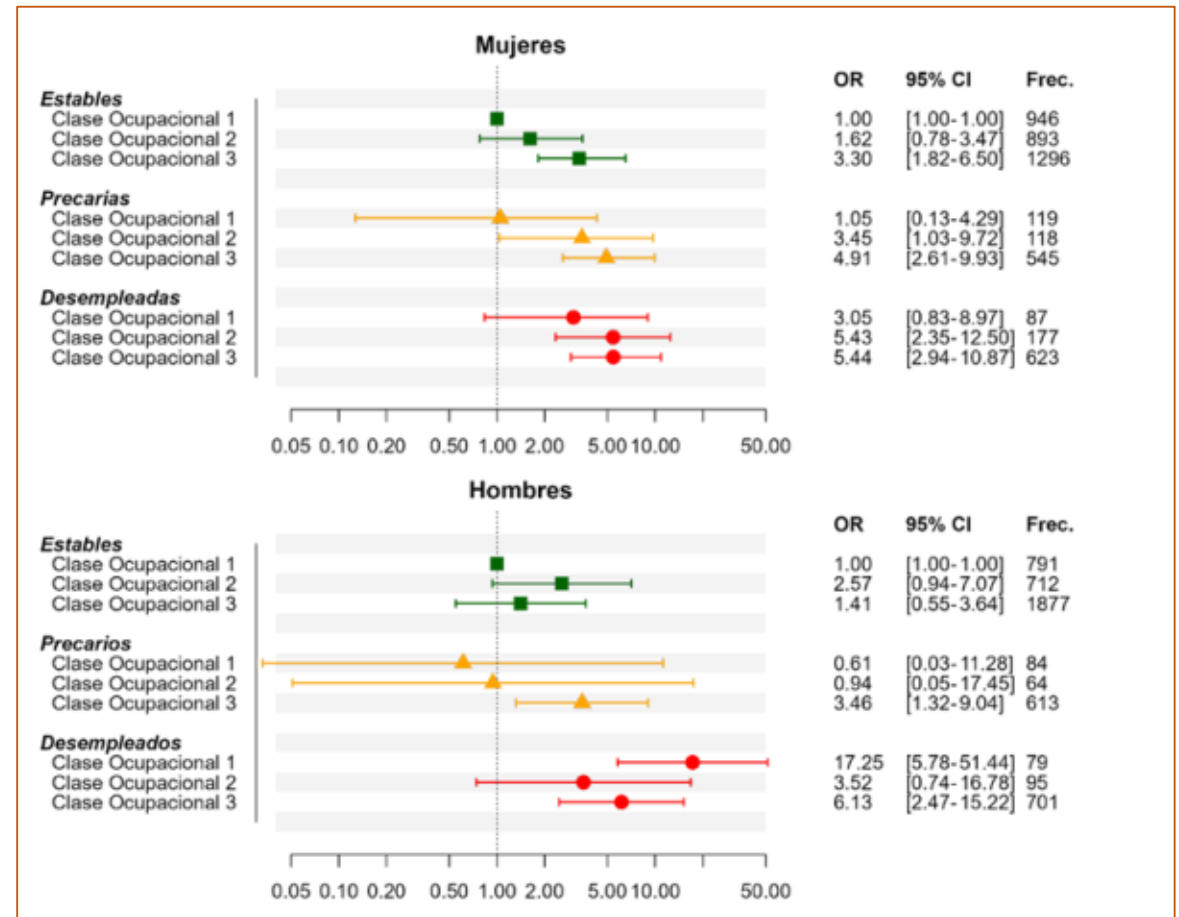
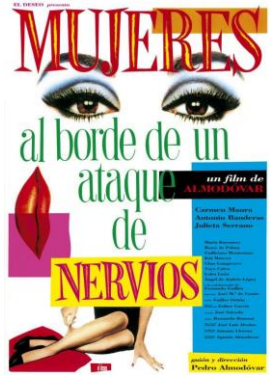

Figura 8. Riesgo1 de depresión (PHQ-9 >9)2 según nivel de estabilidad, precariedad, desempleo y clase social3 en la población activa asalariada por sexo en España, 2020.

Precarietat laboral, salut mental i gènere.

- Les treballadores* informals i les seves famílies acumulen les característiques més extremes de la precarietat laboral i tenen una pitjor salut mental.
- Les dones treballadores es troben en un pitjor situació d'informalitat i l'impacte en salut es veu agreujat per les desigualtats de gènere.
- S'ha documentat la associació entre la (no) conciliació de la vida laboral i familiar i pitjor salut mental. **INTERSECCIONALITAT**: centrar-se en les treballadores precàries amb menys qualificació. Les més qualificades poden pagar per feines domèstiques.

SITUACIÓN ACTUAL

EL 95,9%

SUFRE SÍNTOMAS CLÍNICOS DE ANSIEDAD

EL 74%

TIENE PROBLEMAS DE CONCENTRACIÓN Y EL 82% FALTA DE ENERGÍA

4 DE CADA 10

PRESENTAN SÍNTOMAS DEPRESIVOS

EL 70%

REFIERE TENER ENTRE 4 Y 7 ZONAS CON DOLOR MUSCULAR

EL 73,2%

DUERME MENOS DE 8 HORAS AL DÍA, Y EL 9% MENOS DE 5 HORAS

EL 71,5%

CONSUME FÁRMACOS PARA EL DOLOR

CAMBRERES DE PISOS

INTERSECCIONALITAT

Què podem fer des d'APS ?

- Evitar excessiva medicalització i iatrogenes problemes de salut mental tan lligats a la medicació.
- **Si s'enfoca el tractament exclusivament sobre l'individu i no sobre l'entorn (laboral, social, familiar), es pot enviar el missatge erroniós que la persona afectada és culpable per la incapacitat uns problemes que en realitat són de caràcter social.**
- Cal ajudar a les pacients a entendre i donar sentit al seu problema de salut.
- La Salut comunitària hauria d'abordar la prevenció i la promoció de la salut mental

Vostè necessita un antidepressiu, però sobre tot un sindicat !!!!!

Què hem de fer com a professionals de la salut ?

- Quan una persona pateix un problema de salut mental relacionat amb la precarietat laboral, la intervenció ha d'anar dirigida a la posada en marxa de **mecanismes directes de protecció, com són:**

- Incapacitat laboral
- Alerta i coordinació amb altres sistemes de protecció social i laboral.

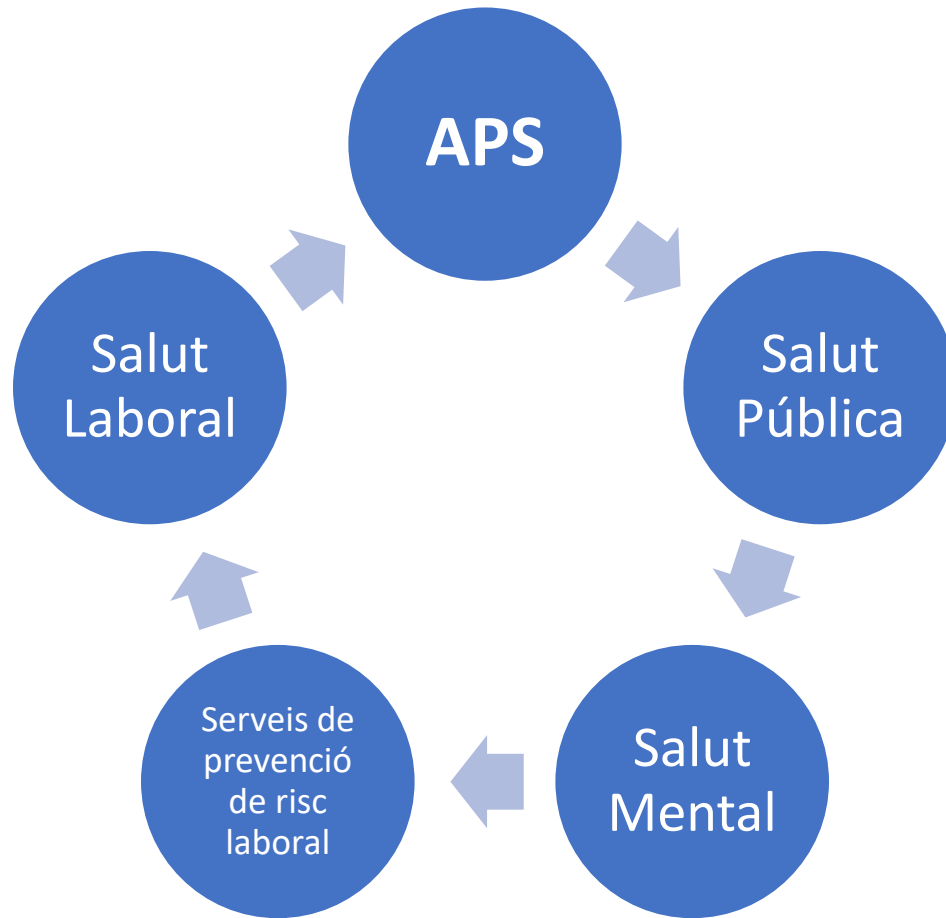
Exemples: serveis de protecció de risc laboral, inspecció de treball, sindicats o sistema judicial.

ADVOCACY !!!!

Donar veu als que no tenen veu.

COORDINACIÓ I TREBALL EN XARXA

Registrar,
analitzar,
documentar,
investigar.